

ΕΡΩΤΗΜΑ: Ποιοι είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν τη σχέση της έρευνας (πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων) με τη βιομηχανία τόσο για τη μεταφορά τεχνογνωσίας στις υφιστάμενες επιχειρήσεις όσο και για τη δημιουργία νέων καινοτόμων επιχειρήσεων; Και πιο συγκεκριμένα ποιοι είναι οι παράγοντες που εμποδίζουν και οι παράγοντες που ευνοούν τη συνεργασία ξένων/πολυεθνικών ομίλων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα με τα ερευνητικά εργαστήρια της χώρας;

Γιάννης Αυγερινός¹

Η σύνδεση της επιστήμης με τη ζωντανή παραγωγική δραστηριότητα με δεσμούς αλληλεπίδρασης αποτελεί ένα κρίσιμο, συχνά ακανθώδες, ζήτημα στην ελληνική πραγματικότητα. Πράγματι, η σύνδεση των ερευνητικών φορέων με τη βιομηχανία μπορεί να δράσει ευεργετικά για αμφότερα τα μέρη καθώς αφενός αποτελεί εναλλακτική πηγή χρηματοδότησης και συνεπώς ανάπτυξης της επιστημονικής έρευνας και αφετέρου συνδράμει στην εισαγωγή νέων τεχνολογιών και καινοτόμων μεθόδων στην παραγωγή που δύνανται να επιφέρουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Αν και αρκετά καθυστερημένα σε σχέση με τις αγγλοσαξονικές αλλά και τις λοιπές ηπειρωτικές έννομες τάξεις, ο έλληνας νομοθέτης συστηματοποίησε τις σχετικές ρυθμίσεις με το Ν. 1514/1985 (ΦΕΚ Α' 159) «περί ανάπτυξης επιστημονικής και τεχνολογικής έρευνας», όπως τροποποιήθηκε κατά κύριο λόγο με τις διατάξεις του Ν. 2919/2001 (ΦΕΚ Α' 128) και ισχύει.

Εντούτοις, παρά τη συχνή παρέμβαση του νομοθέτη ο βαθμός συνεργασίας μεταξύ των ερευνητικών φορέων και της βιομηχανίας παραμένει χαμηλός. Είναι σαφές ότι οι αιτίες του φαινομένου αυτού εντοπίζονται σε κατά βάση εξωνομικούς παράγοντες. Όπως χαρακτηριστικά παρατίθεται στην εισηγητική έκθεση του Ν. 2919/2001 «Ένας από τους λόγους που επικαλούνται οι ερευνητές για τον προσανατολισμό τους σε ερευνητικές δραστηριότητες που έχουν καθαρά ακαδημαϊκό χαρακτήρα, είναι ότι τα κριτήρια πρόσληψης και προαγωγής κινούνται προς αυτή την κατεύθυνση. Σε αυτό όμως το δεδομένο πρέπει να προσθέσουμε ότι η δομή της ελληνικής οικονομίας δεν περιλαμβάνει ούτε ευνοεί επιχειρήσεις που εκδηλώνουν αξιόλογη ζήτηση για ερευνητικά αποτελέσματα. Οι επιχειρήσεις στην πλειοψηφία τους κινούνται σε παραγωγικούς τομείς που ενσωματώνουν περιορισμένες ποσότητες νέας γνώσης ή και ανανεώνουν με αργούς ρυθμούς τη χρησιμοποιούμενη γνώση».

Έκτοτε, η παρέμβαση του νομοθέτη έχει ασφαλώς δημιουργήσει τους αναγκαίους μηχανισμούς προώθησης της σύνδεσης της εκπαίδευσης/έρευνας με τη βιομηχανία, χωρίς όμως να αποσβέσει πλήρως τις κοινωνικές και οικονομικές ιδιαιτερότητες του ελληνικού μοντέλου οργάνωσης της κοινωνίας. Σε κάθε περίπτωση, προοπτικές

¹ LL.M, Ph.D. Ειδικός Επιστήμονας Νομικής Σχολής Δ.Π.Θ., Διαχειριστής Εταίρος της δικηγορικής εταιρίας "Αυγερινός & Συνεργάτες", Μέλος της Επιτροπής Ανταγωνισμού

διανοίγονται και με την αυξημένη πρωτοβουλία αλλοδαπών εταιριών και κατά βάση πολυεθνικών ομίλων για εγκόλπωση των αποτελεσμάτων της έρευνας στις δραστηριότητές τους, πρωτοβουλία που στον ευρωπαϊκό χώρο τροφοδοτείται από τις θεμελιώδεις αρχές της ελευθερίας εγκατάστασης (αρ. 52 ΣΛΕΕ) και της ελευθερίας κυκλοφορίας προσώπων και κεφαλαίων (άρθρα 21 και 63 ΣΛΕΕ αντιστοίχως).

Έτσι παράγοντες που λειτουργούν αποτρεπτικά στην επέκταση της συνεργασίας των ημεδαπών ή πολύ περισσότερο αλλοδαπών επιχειρήσεων με τα ελληνικά ερευνητικά εργαστήρια είναι:

1. Η σημαντικές διαφορές μεταξύ των εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων αφενός και των επιχειρήσεων αφετέρου, σε σχέση με τη νομική τους μορφή, τον επιδιωκόμενο κερδοσκοπικό ή μη σκοπό και την με αυτόν συναρτώμενη χρηματοδότηση, τη μορφή της διοίκησης, τον ακολουθούμενο τύπο εργασιακών σχέσεων.
2. Ο έντονος κρατικός παρεμβατισμός στο χώρο των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που έρχεται ενδεχομένως σε σύγκρουση με την κατ' άρθρο 361 ΑΚ ελευθερία των συμβάσεων
3. Η γραφειοκρατία του κρατικού μηχανισμού
4. Οι νομικές συγκρούσεις που γεννά το ζήτημα της εκμετάλλευσης των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Η ερευνητική δραστηριότητα δημιουργεί προϊόντα, μεθόδους και εφαρμογές καθώς και πρωτότυπα πνευματικά δημιουργήματα της επιστήμης, δηλαδή αγαθά ηθικού και περιουσιακού χαρακτήρα που προστατεύονται ως δικαιώματα βιομηχανικής (Ν. 1733/1987) και πνευματικής ιδιοκτησίας (Ν. 2121/1993). Η βιομηχανική εφαρμογή και η εμπορική εκμετάλλευση των δικαιωμάτων αυτών δέχεται τους περιορισμούς τυχόν διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ή ex lege περιορισμούς ενώ απαιτεί ειδική άδεια εκμετάλλευσης. Η δυνατότητα κατοχύρωσης, επιπλέον, διπλώματος ευρεσιτεχνίας σε πολλά κράτη (ή και ευρωπαϊκού) οριοθετεί και τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, ως προς την εκμετάλλευση των δικαιωμάτων αυτών πέρα από τα εθνικά γεωγραφικά όρια.
5. Η διάσπαση της διοικητικής εποπτείας μεταξύ του Υπουργείου Ανάπτυξης και του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Εξάλλου, παράγοντες που ευνοούν τη σύμπραξη των επιχειρήσεων με τους ελληνικούς ερευνητικούς φορείς (πανεπιστήμια και επιμέρους κέντρα έρευνας) είναι:

1. Η ρητή πρόβλεψη του νόμου για τη συνεργασία των ερευνητικών κέντρων με ιδιώτες και παραγωγικούς φορείς ως μέσο χρηματοδότησής τους. Έτσι σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 23§1 στ. δ' του Ν. 1514/1985 *«Πόρους των ερευνητικών κέντρων και ινστιτούτων αποτελούν [...] έσοδα από την εκτέλεση ερευνητικών έργων για λογαριασμό τρίτων (δημόσιων υπηρεσιών ή οργανισμών, ν.π.ι.δ, ιδιωτών κλπ.), την εμπορία τεχνολογικών προϊόντων, την παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών, καθώς και τυχόν συμμετοχή σε επιχειρήσεις*

του άρθρου 3 παρ. 5 του παρόντος νόμου». Ομοια ρύθμιση περιλαμβάνει και το άρθρο 50 του Ν. 3685/2008.

2. Η ρύθμιση των ερευνητικών ιδρυμάτων ως Ν.Π.Ι.Δ. ώστε να προσαρμόζονται ευχερέστερα στις απαιτήσεις συμβάσεων με ιδιώτες. Έτσι σύμφωνα με το άρθρο 11 §1^α του Ν. 3685/2008 «*Τα Ερευνητικά Πανεπιστημιακά Ινστιτούτα (Ε.Π.Ι.) είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.), τα οποία τελούν υπό την εποπτεία του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και έχουν ως αντικείμενο την έρευνα σε μια καθορισμένη περιοχή της επιστήμης ή της τεχνολογίας. Τα Ε.Π.Ι. λειτουργούν στο πλαίσιο ενός ή περισσότερων Τμημάτων του ίδιου ή άλλων Πανεπιστημίων και μπορούν να συνεργάζονται και με φορείς του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα και με επιστημονικές ενώσεις και συλλόγους της ημεδαπής ή της αλλοδαπής. Τα Ε.Π.Ι. δεν ανήκουν στο δημόσιο τομέα, όπως έχει οριοθετηθεί από τις κείμενες διατάξεις.*» Ομοίως, κατ' άρθρο 50 §7 του Ν. 3685/2008 «*Τα ερευνητικά κέντρα και αυτοτελή ερευνητικά ιδρυματα που είναι Ν.Π.Ι.Δ*»
3. Η εισαγωγή στα ΑΕΙ δυνάμει του άρθρου 59 του Ν. 4009/2011 του γραφείου καινοτομίας και διασύνδεσης με σκοπό «*να προωθεί την επικοινωνία και τη συνεργασία των ερευνητών και μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας με παραγωγικούς φορείς για την περαιτέρω αξιοποίηση της έρευνας που παράγεται στο Α.Ε.Ι.*»
4. Η λειτουργία του Ειδικού Λογαριασμού για την αξιοποίηση των κονδυλίων επιστημονικής έρευνας, ανάπτυξης και παροχής σχετικών υπηρεσιών σε ΑΕΙ και ΤΕΙ με λειτουργική και διοικητική ανεξαρτησία από τη διοίκηση των ιδρυμάτων (ΚΑ/679/22-8-1996)
5. Οι κατευθύνσεις του ενωσιακού νομοθέτη και οι πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που προωθούν την αλληλεπίδραση των χώρων της επιστημονικής έρευνας και της βιομηχανίας με την πρακτική της δημιουργίας κοινοπραξιών (consortium), ενώσεων δηλαδή προσώπων παροδικού σκοπού, χωρίς νομική προσωπικότητα κατά το ελληνικό δίκαιο.

Αναδεικνύεται, λοιπόν, μία σαφής κατεύθυνση ενίσχυσης των συμπράξεων ερευνητικών φορέων και βιομηχανίας. Άλλωστε, το ενοχικό δίκαιο και η ελευθερία των συμβάσεων παρέχουν την ευχέρεια επιλογής του κατάλληλου κάθε φορά συμβατικού τύπου (σύμβαση έργου, σύμβαση παροχής ανεξάρτητων υπηρεσιών, σύμβαση εντολή, μικτοί τύποι συμβάσεων), ενώ τα ζητήματα της εκμετάλλευσης των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας επιλύονται με τη διευρυμένη τυποποίηση των συμβάσεων αυτών στη σύγχρονη συναλλακτική πρακτική.